

Luthersk fordybelsesdag 2024

Herning d. 02.03.2024

- **Baggrund og Luther**
- **Afgræsning fra andre traditioner**
- **Bibelpers**
- **Luthersk tradition**
 - Luther
 - Konkordieformlen
 - Luthersk ortodoksi
 - Senere konfessionalisme
- **Opsamling**

Baggrund og Luther

“Fides enim apprehendit Christum et habet eum praesentem
includitque eum ut annulus gemmam” (WA 40,I: 233)

Egen oversættelse: Troen griber Kristus og har ham nærværende,
indeslutter ham, som ringen indeslutter ædelstenen”

Afgrænsning fra andre traditioner

- Græsk ortodoksi og Gregory Palamas (1296-1359)
- Luthersk (af)vej og Andreas Osiander (1498-1552)
- Nyere finsk lutherdom og Tuomo Mannermaa (1937-2015)

Relevante bibelvers I (et udvalg)

Joh 14,23

πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα.

”vi skal komme til ham og **tage bolig** hos ham.”

Joh 17,21

καθὼς σύ, πάτερ, ἐν ἐμοὶ καὶ ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ᾧσιν Oversættelse:

”Således som du, Fader, **er i mig og jeg i dig**, for at også **de skal være i os**”.

1 Kor 6,19

τὸ σῶμα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου πνεύματός ἐστιν, οὗ ἔχετε ἀπὸ θεοῦ, καὶ οὐκ ἐστὲ ἐαυτῶν;

”jeres legeme er et tempel for **Helligånden, som er i jer**, og som I har fra Gud”

Relevante bibelvers II (et udvalg)

1 Kor 12,27

Ἕμεῖς δὲ ἔστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους.

”I er Kristi legeme og hver især hans lemmer.”

1 Kor 3,16

ναὸς θεοῦ ἔστε καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν

”I er Guds tempel, og at **Guds ånd bor i jer**”.

2 Pet 1,4

γένησθε θείας κοινωνοὶ φύσεως

”(...) **få del i guddommelig natur**.”

Relevante bibelvers III (et udvalg)

Ef 3,17

κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν

”(...) Kristus ved troen **må bo** i jeres hjerter”

Ef 5,31-32

(...)ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν, ἐγὼ δὲ λ
ἐγὼ εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

”(...) de to skal blive **ét kød**. Dette rummer en stor hemmelighed – jeg sigter
til **Kristus og kirken.**”

Luthersk tradition I: Martin Luther (1483-1546)

- "(...) Mit allein gibt der glaub so viel (...) sondernn voreinigt auch die seele mit Christo, als eine brut mit ihrem breudgam. Auss wilcher ehe folget, wie S. Paulus sagt, das Christus und de seel ein Leib werden" (WA 7:25)
- Oversættelse (egen): "Troen bibringer, at den forener sjælen med Kristus som en brud forener sig med sin brudgom. Gennem dette mysterium følger, som apostlen Paulus udtrykker det, at Kristus og sjælen bliver et kød"

Martin Luther (1483-1546)

I 1532 i Luthers udlægning af Salme 51,10, omkring Guds ånds dvælen i den troende:

- WA 40.II, 421: *“Habitat ergo verus Spiritus in credentibus non tantum per dona, sed quoad substantiam suam”*
- Oversættelse (egen): ”Den sande Ånd bor ikke kun ifølge eller i form af sine gaver i de troende, men bor i de troende ifølge sit eget væsen”

Martin Luther (1483-1546)

I forbindelse med Luthers udlægning af Gal 2,16, omkring hvorvidt et menneske ikke gøres retfærdig ved lovgerninger.

- Fides enim apprehendit Christum et habet eum praesentem includitque eum ut annulus gemmam” (WA 40.1,233)
- Oversættelse (egen): Troen griber Kristus og har ham nærværende, indeslutter ham, som ringen indeslutter ædelstenen”

Tema for timen: ”Troen, som indeslutter ham som ringen om en ædelsten (...) regner Gud for retfærdig”.

Martin Luther (1483-1546)

- Est et hic notandum, quod ista tria, Fides, Christus, Acceptio vel Reputatio, coniuncta sunt. Fides enim apprehendit Christum et habet eum praesentem inchoatque eum ut anulus gommam. Et qui fuerit inventus cum tali fide apprehensi Christi in corde, illum reputat Deus iustum. Haec ratio est et meritum, quo pervenimus ad remissionem peccatorum et iustitiam. Quia credis, inquit Deus, in me et fides tua apprehendit Christum quem tibi donavi, ut esset iustificator et Salvator tuus, ideo sis iustus. Itaque Deus acceptat seu reputat te iustum, solum propter Christum in quem credis etc. (WA 40.I, 233)

Martin Luther (1483-1546)

Oversættelse (egen): Og her er det bemærkelsesværdigt, at disse tre, troen, Kristus og godkendelsen eller tilegnelsen er forbundet. For troen griber om Kristus og har ham nærværende, indeslutter ham som ringen om en ædelsten. Og ham, som er blevet fundet med en sådan grebet tro på Kristus i hjertet, regner Gud for retfærdig. Dette er den måde og fortjeneste, ved hvilken vi opnår syndernes forladelse og retfærdighed. Fordi du tro, siger Gud, på mig og din tro griber eller indeslutter Kristus, som jeg har givet til dig, som er blevet din retfærdiggør og frelser, af denne grund skal du være retfærdig. Således godkender Gud dig eller regner dig for retfærdig alene pga. Kristus, på hvem du tror etc.

Martin Luther (1483-1546)

- *Vivo autem, iam non ego, sed vivit in me Christus*” (WA 40.I,283)
- Oversættelse (egen): ”Men jeg lever, nu ikke jeg, men Kristus lever i mig”

- *Is est mea forma ornans fidem meam, ut color vel lux parietem ornat. (Sic crasse res illa exponenda est; Non enim possumus spiritualiter comprehendere tam proxime et intime Christum haerere et manere in nobis, quam lux vel albedo in pariete haeret.).* (WA 40.I, 283)

- Oversættelse (egen): ”Han er min form, der udsmykker min tro, ligesom farve eller lys udsmykker væggen (Således bør denne kendsgerning udfoldes på denne grove måde; For vi kan nemlig ikke på åndelig vis forstå eller gribe hvor nært og intimt Kristus hæfter sig på os og forbliver i os, som lys eller hvidhed klæber sig til væggen).”

Martin Luther (1483-1546)

- Sed fides facit ex te et Christo quasi unam personam, ut non segregeris a Christo, imo inherescas, quasi dicas te Christum, et econtra: ego sum ille peccator, quia inheret mihi et econtra. (WA 40.I 285)
- Oversættelse (egen): “Men troen gør ud af dig og ud af Kristus ligesom en person, som ikke kan adskilles fra Kristus, men tværtimod forbliver forbundet, ligesom du kan kalde dig Kristus og omvendt: Jeg er denne synder, fordi han er forbundet til mig og omvendt”
- “Eph. 5.: 'Membra sumus corporis Christi, de carne eius et de ossibus eius.' Ita, ut haec fides Christum et me aretius copulet, quam maritus est uxori copulates (WA 40.I, 286)
- Oversættelse (egen): Ef 5: ”Vi er lemmer på Kristi legeme, fra hans kød og fra hans kogler. Således at denne tro forbinder Kristus og mig mere virkningsfuldt, end en brudgom sammenføjes med sin brud”.

Luthersk tradition II: Konkordieformlen (1577)

I **Konkordieformlen**, *Epitome III, De iustitia fidei coram Deo* kan man læste i afsnit 18, som en del af *Antithesis seu Negativa*, altså som en af de standpunkter, som man tager afstand fra, punkt 5, holdningen, at:

"Non ipsum Deum, sed tantum dona Dei in credentibus habitare (FC Epitome III, De iustitia fidei coram Deo)

I den tyske grundtekst: *"Daß nicht Gott selbst, sondern allein die Gaben Gottes in den Gläubigen wohnen"*.

Afstand tages altså til den holdning, at kun Guds gaver eller virkninger bor i den troende.

Konkordieformlen (1577)

Med henvisning til 2 Pet 1,4.

(...) apostolus Petrus clarissimis verbis testetur, quod nos etiam, in quibus Christus (tantummodo ex gratia) habitat, propter tantum mysterium divinae naturae participes fiamus in Christus (Solida Declaratio VIII "De persona Christi" 34)

Oversættelse (egen): "Apostlen Peter vidner i den mest klare tale, at vi, i hvem Kristus bor ved nåden, på baggrund af det store mysterium (*den personlige forening mellem den menneskelige og guddommelige natur i Kristus*) har fået "del i guddommelig natur" i Kristus."

Konkordieformlen (1577)

- *”recte declaranda est. Etsi enim Deus pater, filius et spiritus sanctus (qui est aeterna et essentialis iustitia) per fidem in electis, qui per Christum iustificati et cum Deo reconciliati sunt habitat (omnes enim vere pii sunt teimpla Dei patris, filii et spiritus sancti, a quo etiam ad recte agendum impelluntur): tamen haec inhabitation Dei non est iustitia illa fidei, de qua Paulus agit eamque iustitiam Dei appellat, propter quam coram Deo iusti pronuntiamur. Sed inhabitatio Dei sequitur antecedentem fidei iustitiam, quae nihil aliud est, quam remissio peccatorum, gratuita acceptation peccatoris, propter solam obedientiam et meritum perfectissimum unius Christi” (Solida Declaratio III, 54 “De iustitia fidei coram Deo)*

Konkordieformlen (1577)

- Oversættelse (egen): "Her bør retmæssigt forklares, at skønt det er sandt, at Gud Fader, Søn og Helligånd, som er den evige og væsentlige retfærdighed, bor ved troen i de udvalgte, som er blevet retfærdiggjorte gennem Kristus og forsonet med Gud, siden alle kristne er Gud Fader, Søn og Helligåndens templer, som driver dem til at handle ret. Men samtidig er denne Guds iboen ikke den retfærdighed ved troen, om hvilket Paulus taler og som han kalder Guds retfærdighed, ved hvilken vi erklæres retfærdige over for Gud. Denne iboen følger efter den forudgående retfærdighed ved troen, som netop er tilgivelse af synder og den nådige modtagelse/tagen i mod arme syndere på baggrund af Kristi lydighed og værk"

Luthersk tradition III: Ortodoksi (sølvalderen)

Fra tidlig ortodoksi til mere udførlig behandling hos senere ortodokse:

Abraham Calov (1612-86)

Johann Andreas Quenstedt (1617-88)

Ortodoksi (sølvalderen) – Abraham Calov

Gud forbinder sig (*conjungitur*) med det troende menneske gennem troen (*cum homine credente per fidem*), så at han bor i denne person, redder ham, helliggør ham og bevarer ham til det evige liv (*ad vitam æternam*). Og ikke kun Gud Helligånd bor i den troende, men hele guddommeligheden (*totius Deitatis*) (Abraham Calov, *Systema locorum theologicorum*, Wittenberg, 1655-77, *Tomus X, art V, cap I, s. 505*)

Ortodoksi (sølvalderen) – Abraham Calov

En forening, som er virkelig, som ikke kun er ydre, men indre (*non merè extrinseca, sed intrinseca*), ikke kun som en støtte men gennem en intim udstrømning (*non per nudam assistentiam, sed per intimam immanentiaum*) ikke kun en nådes virkning (*non solùm gratiæ operationem*), men samtidig den guddommelige væsens nærvær og komme til den troende med den hemmelige gensidige gennemtrængning (*mystica περιχώρησις*) ikke desto mindre uden at blande eller ændre menneskets væsen *essnetiæ hominis transformationem* (ibid s. 506).”

Foreningens særegenhed

- "Effectum vel Consequens Justificationis est mystica hominis credentis cum Deo unio, quamprimum enim homo peccator coram Deo per fidem est justificationis, Deus cum ipso mystice & spiritualiter unitur, & Christus incipit habere per fidem in corde ipsius" (III 614)
- Oversættelse (egen) "Som virkning eller følge af retfærdiggørelsen er det troende menneskes mystiske forening med Gud, for så snart som det syndige menneske foran Gud gennem tro er blevet retfærdiggjort, forener Gud sig med ham på en mystisk og åndelig vis, og Kristus begynder at bo ved troen i dennes hjerte"

Foreningens opstart (*initio unio mystica*)

- Den mystiske forening opstår, når Guds Ånd prædiker evangeliet for os, at vi skal tro Kristus og elske ham Tro og elske opstår samtidig, hvorend troen er til stede, der forestår den mystiske forening. Den falder sammen med genfødsel, omvendelse og retfærdiggørelsen. Samme øjeblik for foreningen, samme øjeblik for genfødsel, retfærdiggørelse og fornyelse (*Momentum unionis hujus cum momento regenerationis, justificationis & renovationis idem omnino est (...) Simul ac enim homo regeneratur & justificatur, eo ipso etiam Deo conjungitur & cum ipso unitur*) (Quenstedt *Theologica didactico-polemica sive systema theologicum*, 1685, sect III, thesis XVI, s. 621 og 628).

Foreningens opstart (*initio unio mystica*)

- Men ifølge vor menneskelige måde at tænke på (*nostrum concipiendi modum*), så vil genfødslen og retfærdiggørelsen gå forud for den mystiske forening (*regeneratio & justificatio priores sunt unione ista*) (ibid.).

Nyere konfessionalisme

- Carl Ferdinand Wilhelm Walther (1811-1887)
- Franz August Otto Pieper (1852 – 1931)
- Adolf Hoenecke (1835–1908)
- Jordan Cooper (1987-)

Opsamling (*de conatu* 😊)

- *Den troendes hemmelige forening*
 - *Unio mystica fidelium*
 - *Theosis*
 - *Christification*
- *Soli Deo gloria!*